

دولت الکترونیک به عنوان ابزاری ضدفساد در یمن؛ دیدگاه شهروندی

نویسنده: اخلاص احمدی

مترجم: دکتر طیبه جعفری^۱

چکیده

فساد یکی از چالش‌های اصلی دولت در کشورهای در حال توسعه است و به‌عنوان یکی از شایع‌ترین و مقاوم‌ترین موانع در پیشرفت رشد اقتصادی و افزایش کیفیت زندگی شهروندان در سراسر جهان محسوب می‌شود. فساد نه تنها مانع از رشد اقتصادی می‌شود بلکه تهدیدی برای حکمرانی خوب هم محسوب می‌گردد. از دولت الکترونیک برای بهبود شفافیت و مبارزه با فساد استفاده می‌شود. هدف از این مقاله درک بهتر رابطه میان دولت الکترونیک و فساد از دیدگاه شهروندان در یک کشور نمونه یعنی یمن است. این مقاله با استفاده از رویکرد تحلیلی توصیفی در کنار استفاده از یک روش کمی در قالب پرسشنامه ساختاریافته به اهداف خود دست یافت. نمونه‌های تحقیق شامل ۱۲۰ شهروند هستند که در حال استفاده از خدمات نهادهای دولتی می‌باشند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در قالب دولت الکترونیک می‌تواند تأثیر زیادی در کاهش فساد داشته باشد.

واژگان کلیدی: دولت الکترونیک، ابزار ضدفساد، دیدگاه شهروندی، یمن

۱- مقدمه

دولت الکترونیک می‌تواند سلاحی در برابر فساد باشد. مطالعات اخیر در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) توسط محققان (Shim, 2008)، (Bhatnagar, 2003)، (Andersen, 2009) و (Kim, 2009) حاکی از امید به فناوری‌های جدید مانند سیستم‌های دولت الکترونیک به عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد در بخش دولتی در بسیاری از کشورها است. فساد به عنوان یک مسئله پیچیده در نظر گرفته می‌شود. اگرچه ما موارد فساد را در هر نوع سازمانی شناسایی کرده‌ایم، اما در این تحقیق فساد اجرایی به خاطر تأثیر فراوان معکوسی که بر روی جامعه دارد، به تنهایی مورد تمرکز قرار گرفته است. احتمال وجود فساد در یمن بیشتر میان شهروندان و بخش دولتی است و معمولاً توسط مقامات رسمی انجام می‌شود که مسئولیت مستقیم در ارائه خدمات به مردم دارند. از آنجایی که تعریف واضحی از فساد وجود ندارد، لذا این مسئله باعث سخت‌تر شدن بررسی‌ها درباره علت فساد و نحوه صحیح بررسی آن می‌شود. این تحقیق از تعریف سازمان شفافیت بین‌الملل (TI) استفاده کرده است مبنی بر اینکه فساد سوءاستفاده از قدرت سپرده شده به اشخاص توسط رهبران سیاسی یا بوروکراسی به منظور منافع شخصی یا علائق گروهی عده‌ای خاص است. در کنار تمایل دولت یمن برای مبارزه با فساد و درک روزافزون نیاز به داشتن یک دولت الکترونیک به منظور کاهش آن، این تحقیق از دیدگاه شهروندان برای ارزیابی دولت الکترونیک به عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد استفاده می‌کند.

۲- پیش‌زمینه مشکل فساد

فساد مانعی قوی در رشد و توسعه محسوب می‌گردد. سطوح بالای فساد و کاغذبازی که مانع از سرمایه‌گذاری داخلی می‌شوند، از جمله مهم‌ترین چالش‌هایی هستند که کشورهای در حال توسعه با آن مواجه‌اند. طبق گزارش سازمان ملل، فساد سبب نابودی پیشرفت‌های انسانی و دموکراسی می‌شود و با پراکنده نمودن سرمایه‌های عمومی برای منافع شخصی، باعث کاهش دسترسی به خدمات عمومی می‌گردد (United, 2006). فساد در مقیاس وسیع مانع از عملکرد دولت در ارائه خدمات ضروری، بیمه و حمایت بین‌المللی به منظور توسعه اقتصاد و کاهش وابستگی می‌شود.

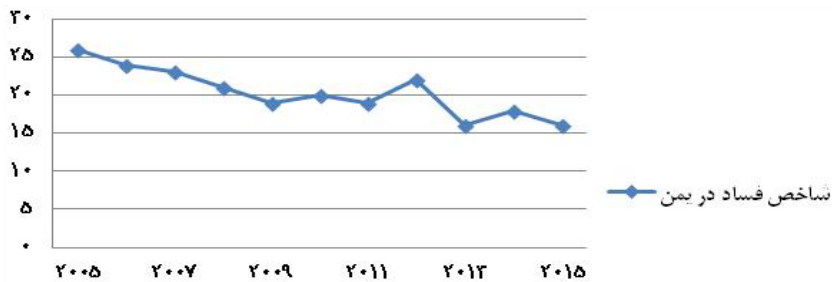
فساد اداری در یمن پدیده جدیدی نیست و شامل فسادهای مالی و سیاسی و فسادهای جزئی از جمله دادن پول به پلیس راهنمایی و رانندگی برای جریمه نکردن خودرو یا پرداخت پول به کارمندان دولتی به منظور تسریع روند کارهای اداری می‌شود. در کنار این موارد، اختلاس از صندوق‌های عمومی، طرفداری و تعصب از گروه‌ها و اشخاص از الگوهای رایج فساد در بخش‌های دولتی است (Jamil, 2013).

در سال ۲۰۰۵ یمن قانون مبارزه با فساد سازمان ملل را تصویب کرد. قوانین و مقررات مهمی مانند قوانین مالکیت مالی و قانون پیشنهادها و اوامر برای مبارزه با فساد تنظیم شده‌اند. در سال ۲۰۰۶ یک

دادگاه عالی کشوری برای مبارزه با فساد تشکیل و در همان سال یک مقام عالی مرتبه نیز برای کنترل پیشنهادها و مناقصه‌ها در نظر گرفته شد. این‌ها همگی گام نخست در مسیری صحیح بود. هر چند قوانین موجود و نهادهایی که با فساد مبارزه کنند هنوز ضعیف هستند و تمامی اشکال فساد را پوشش نمی‌دهند. با وجود این فرایند قابل توجه، همچنان چالش‌های بسیاری وجود دارد؛ و این کشور هنوز از عملکرد ضعیف نهادها به دلیل وجود کارمندان کم‌مهارت که حقوق کافی دریافت نمی‌کنند رنج می‌برد. نمودار شماره ۱، مسیر حرکت فساد در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۵ در یمن را نشان می‌دهد.

کشورهای در حال توسعه در به کارگیری موفقیت‌آمیز پروژه‌های دولت الکترونیک با مشکلاتی مواجه هستند. یمن در سال ۲۰۱۶ به‌عنوان یکی از کشورهایی شناخته شده که با داشتن شاخص ۰/۲۲ رشد اندکی در بهبود دولت الکترونیک داشته است (UN, 2016).

در این حال تحقیقات نشان می‌دهد که شاخص‌های مثبتی برای آمادگی الکترونیکی برای دولت الکترونیک در یمن وجود دارد (Al-eryani, 2012).



نمودار ۱- شاخص فساد در یمن

۳- بررسی مقالات منتشر شده

۳-۱- رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه

بدون شک استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات می‌تواند به پیشرفت اقتصادی کمک کند و به صورت یکپارچه با توسعه پایدار مرتبط بوده و امکان رشد و پیشرفت را فراهم می‌کند. مطالعات انجام شده در زمینه پیشرفت اقتصادی، فناوری ارتباطات و اطلاعات را به‌عنوان یک ضرورت برای رشد اقتصادی و بهبود شرایط اجتماعی در نظر می‌گیرد. با در نظر گرفتن توسعه اقتصادی به‌عنوان ظرفیتی در حال رشد برای یک کشور در راستای ایجاد تجارت و کسب و کار (Miles, 2001)، استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در کنار دستگاه‌های کامپیوتری شده، باعث تقویت نسل تولید در مدت زمان کوتاه می‌شود. به علاوه فناوری ارتباطات و اطلاعات به منظور کمک به تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان برای اتخاذ تصمیمات مؤثرتر، اطلاعات مورد نیاز را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد، بنابراین فناوری باعث بهبود عملکرد بازارها طبق دلایل اقتصادی می‌شود (Eggleston, 2002).

در دنیای اقتصادی امروز، فناوری عاملی کلیدی است که تأثیر قدرتمند کوتاه و بلندمدتی بر توسعه اقتصادی دارد. این فناوری سبب افزایش کارایی در دنیای تجاری و تغییر روند زندگی شهروندان شده است. فناوری به روش‌های مختلف باعث تغییر زندگی مدرن مخصوصاً در محیط کاری در جایی شده که گزارش درباره جهان شبکه‌ای با این جمله آغاز می‌شود: «اینترنت و فناوری ارتباطات و اطلاعات ضرورتاً باعث تغییر روند کار جهان شده است» (Kirkman, 2002). دنیای کسب و کار با اختراع کامپیوتر، اینترنت و توسعه ارتباطات تغییر کرده بود. براساس مشاهدات، برخی از بزرگ‌ترین پیشرفت‌ها به‌خاطر توسعه فناوری بوده است؛ بنابراین درک این مسئله برای سازمان‌ها نیز حائز اهمیت است که افزایش سود باید با پیشرفت‌های سریع و بی‌رحمانه در فناوری ارتباطات و اطلاعات همراه باشد (Cette, 2004)، جایی که پیشرفت‌های فناوری به سازمان‌ها کمک می‌کند که بتوانند زمان و هزینه تولید را کاهش داده و کار را با موفقیت و به‌گونه‌ای مؤثر به انجام برسانند. درحقیقت استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات سبب افزایش رشد اقتصادی و بازدهی نیروی کار می‌شود. تفاوت میان عملکرد اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته با کشورهای در حال توسعه در میزان استفاده آن‌ها از فناوری ارتباطات و اطلاعات است. نبود فناوری ارتباطات و اطلاعات به‌عنوان عاملی مهم سبب افزایش شکاف میان این دو دسته از کشورها می‌شود.

۳-۲ - مفهوم فساد

فساد پدیده‌ای جهانی با قدمتی زیاد است که تعریف مبهم از آن، به یکی از جنبه‌های اصلی‌اش تبدیل شده است. در هر جامعه‌ای، تعاریف و دیدگاه‌ها طبق فرهنگ، قانون و سایر عوامل و ماهیت مسائلی که در آن کشور اتفاق می‌افتد، تفاوت می‌کند. سازمان شفافیت بین‌الملل (TI) که منبعی پربازدید در مباحث فساد است، فساد را به‌عنوان سوءاستفاده از قدرت اعطا شده توسط رهبران سیاسی یا بوروکراسی با هدف سود شخصی یا علائق گروهی خاص بیان می‌کند (Transparency, 2009). برخی محققان فساد را عملی می‌دانند که در آن از قدرت عمومی، اداری یا اختیارات به نفع خود استفاده شود. برخی دیگر مانند «جوزف. اس نای» (Nye, 1967) فساد را رفتاری می‌داند که فرد طی آن به‌خاطر منافع خصوصی (شخصی، خانواده و گروه خصوصی)، ثروت یا مزیت جایگاهش از وظایف اصلی یک نقش دولتی منحرف می‌شود، یا به‌خاطر موقعیتی که دارد در کارهای شخصی از قوانین سرپیچی می‌کند. رفتارهایی مانند رشوه، انتصاب آشنایان و افراد خانواده به مشاغل مهم اداری و سوءاستفاده از منابع عمومی برای استفاده شخصی در این دسته قرار می‌گیرند. به‌علاوه فساد اغلب توسط مقاماتی که در فعالیت‌های دولتی بوده و دارای حق امتیازات انحصاری هستند انجام می‌شود.

۳-۳ - فساد، مانعی بر سر راه توسعه اقتصادی

فساد و حکمرانی ضعیف می‌توانند تأثیر مخربی بر میزان رشد و ظرفیت پیشرفت یک کشور داشته

باشند. براساس گزارش سازمان شفافیت بین الملل در سال ۲۰۰۹، فساد در بخش تجاری به عنوان چالشی در حال رشد در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شناخته شده است (Transparency, 2009). زمانی که اقتصاد در یک کشوری به خوبی عمل نمی کند، دلیل آن می تواند این باشد که فساد مانع از اجرای قوانین طبیعی برای عملکرد آزادانه اقتصاد می شود. همچنین افزایش فساد به خاطر فقدان قدرشناسی، باعث افزایش مهاجرت افراد شایسته اقتصادی و ظهور تبعیض و انتصاب نزدیکان به موقعیت های اداری و دولتی می شود. برخی محققان به تأثیر منفی فساد بر رشد اقتصادی تأکید دارند (Mauro, 1997). طبق نظر محققان اقتصادی فساد باعث افزایش سرمایه گذاری دولتی می شود، زیرا این گونه پروژه ها برای دریافت رشوه به راحتی تسلیم دستکاری های مقامات دولتی می شوند، به این ترتیب سودمندی آن ها و در نتیجه کارایی زیرساختار کشور کاهش می یابد. فساد به دلیل تلافی علایق شخصی با توسعه پروژه های بخش عمومی باعث هدررفت منابع می شود و به خاطر اعتبار ضعیف سیستم سیاسی، قادر به جذب کمک های خارجی نخواهد بود. در یک دهه گذشته (Mauro, 1997) و (Tanzi, 1998) یافته های محققان نشان می دهد که فساد مانع از سرمایه گذاری، تغییر ترکیب هزینه های دولتی، مانع از رشد اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی شده است. طبق گفته های «تانزی» (Tanzi, 1998)، «فساد بیشتر در کشورهای فقیر با اقتصادهای در حال تغییر اتفاق می افتد تا در کشورهای مرفه و ثروتمند». فساد با کاهش اعتماد به دولت به توسعه کشور آسیب زده و هزینه های تجاری را افزایش می دهد و باعث دلسردی سرمایه گذاری های خارجی و داخلی می گردد.

فساد مانع از توسعه پایدار و عدالت شده و نقش قانون و امنیت بین المللی را تضعیف می کند و به عنوان یکی از مقاوم ترین موانع در پیشرفت اقتصادی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان در سراسر جهان شناخته می شود. این چالش ها شامل عملکرد مؤسساتی ضعیف، درصد بالای بیکاری، زیرساختار ضعیف، فساد و قوانین و مقررات نامناسب می شود.

۴-۳- مفهوم دولت الکترونیک

تعریف استاندارد از دولت الکترونیک هم وجود ندارد که به وضوح بتواند نقش آن را توضیح دهد. در ادبیات کنونی تعاریف متعددی برای توصیف مفاهیم اصلی دولت الکترونیک از دیدگاه تحقیقی وجود دارد. دولت الکترونیک به ارائه خدمات دولتی از طریق اینترنت اطلاق می شود و می توان آن را استفاده دولت از فناوری ارتباطات و اطلاعات به عنوان ابزاری بر پایه وب با هدف افزایش دستیابی و ارائه اطلاعات و خدمات دولت به شهروندان، احزاب تجاری، کارمندان و سایر ارگان ها نیز تلقی نمود. «سیلکوک» (Silcock, 2001) در تأیید این مطلب، دولت الکترونیک را استفاده از فناوری برای افزایش دسترسی و ارائه خدمات دولتی به شهروندان، احزاب تجاری و کارمندان توصیف می کند. تعریف بانک جهانی (World, 2010) از دولت الکترونیک استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات برای تغییر و بهبود رابطه میان دولت، مردم، کسب و کارها و سایر احزاب دولتی است.

۳-۵- رابطه میان دولت الکترونیک و مبارزه با فساد

دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان سلاح مبارزه با فساد استفاده شود. مبارزه با فساد با در نظر گرفتن افزایش شفافیت، پاسخگویی و قابلیت پیش‌بینی (قوانین و روندها) باعث ایجاد اولویت‌ها می‌شود. از نظر بسیاری از محققان دلیل اصلی استفاده از دولت الکترونیک کاهش هزینه‌ها و تأخیر در فرایندها، افزایش دسترسی مردم به اطلاعات بخش دولتی، ارائه خدمات، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی دولت است (Haque, 2002).

مقررات سازمانی، سیستم مالیات، هزینه‌های بخش عمومی، قوانین مربوط به کالاها و خدمات، تأمین مالی احزاب سیاسی، سطح دستمزدهای بخش دولتی و سامانه‌های جریمه همگی عواملی در دولت هستند که مستقیم یا غیرمستقیم منجر به فساد می‌شوند. محققان (Andersen, 2009)، (Tanzi, 1998) و (Shim, 2008) در سال‌های اخیر شاهد افزایش گرایش‌ها به سمت استفاده از دولت الکترونیک به‌منظور دستیابی بیشتر به اطلاعات و ترویج شفافیت، پاسخ‌گویی و اهداف ضدفساد بوده‌اند. در همین راستا دولت الکترونیک می‌تواند به افزایش شفافیت دستگاه‌ها کمک نموده و موجب افزایش قابلیت دسترسی و وضوح خدمات دولتی شود (Norris, 2002). در کنار تمامی مزیت‌های مقرون‌به‌صرفه دولت الکترونیک، به‌باور بسیاری این روند می‌تواند با افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و تقویت حکمرانی خوب، باعث کاهش سطوح فساد شود (Von, 2004).

۳-۶- دولت الکترونیک چگونه می‌تواند با فساد مبارزه کند؟

دولت الکترونیک کارهای زیادی را در راستای کاهش فساد به شرح زیر می‌تواند انجام دهد:

- دولت الکترونیک باید تمام بخش‌ها مانند سفارش‌ها، درآمد حاصل از مالیات، درآمد حاصل از فروش و دارایی را به‌صورت برخط ارائه دهد. در تمام شهرهای کشور تمامی خدمات باید توسط دولت به‌صورت برخط به شهروندان ارائه گردد. استفاده از رایانه و معاملات برخط سبب کارایی بیشتر سامانه‌های تحویل می‌شود و سوءاستفاده از موقعیت‌های شغلی برای فساد را کاهش می‌دهد. طبق نظر «کوار» (Kaur, 2015)، در بررسی پنج پروژه اداره الکترونیکی در هند، خدمات دولتی باید برخط شوند. اگر ارائه خدمات برخط گردد، روندهای اداری ساده و از نظر زمانی کوتاه‌تر می‌شوند و دیگر نیازی به پرداخت رشوه برای سرعت بخشیدن به کار نیست.
- دولت الکترونیک با ردگیری کارها و تصمیمات می‌تواند بر فساد نظارت داشته باشد. این مسئله با بهبود قوانین و مقرراتی تکمیل می‌گردد که از افرادی که خطا کاران را افشا می‌کنند حفاظت و فاسدان را تنبیه می‌کند (United, 2006).
- دولت الکترونیک باید فرایندهای اجرایی که سبب حذف قدرت نفوذ می‌شوند را خودکار نموده و با استفاده از الگوریتم‌هایی برای ردیابی و کنترل مقامات دولتی آن‌ها را تحت نظر داشته باشد و هرگونه فرایندی که برای عموم انجام می‌شود را بررسی نماید. ابزارهای دولت الکترونیک

نه تنها قادر به ردیابی رویدادهای مختلف و کارهای غیرقانونی در حال وقوع است، بلکه می‌تواند رفتارهای مشکوک را قبل از وقوع جرم شناسایی کنند. اگر تصمیمات و معاملات مقامات به راحتی ثبت و قابل پیگیری شود، مقامات قبل از انجام هر کار غیرقانونی به درستی فکر خواهند کرد. به گفته «باهاتناگار» (Bhatnagar, 2003) با خود کارسازی فرایندها، می‌توان با حذف مقامات در قسمت‌های جمع‌آوری اطلاعات و ارائه خدمات، فرصت برای سوءاستفاده را به طرز چشم‌گیری کاهش داد. در جایی که مردم از بانکداری الکترونیک استفاده کنند، فرصتی برای رشوه دادن باقی نمی‌ماند.

- دولت الکترونیک مداخلات انسانی را تا حد زیادی کاهش خواهد داد. در حقیقت فرآیند ایجاد خدمات الکترونیک شامل انتقال اطلاعات به سیستم‌های عامل الکترونیکی و ارائه آن‌ها به مردم در قالبی صورت می‌گیرد که توسط قوانین و مقررات تعیین شده است. از آنجایی که این فرآیند به صورت خودکار انجام می‌شود تا زمانی که کاربر دستیابی مستقیم به خدمات الکترونیکی گذاشته باشد، جایی برای سوءاستفاده از طریق دستکاری یا منع اطلاعات برای سودجویان باقی نمی‌ماند. «کارو» (Karv, 2015) در تأیید این مطلب اذعان داشت که دولت الکترونیک مداخلات انسانی را محدود می‌کند.

- انتشار برخط اطلاعات دولتی و امکان دستیابی مناسب شهروندان به اطلاعات دولتی و خدمات از هر مکان و زمانی با استفاده از مجاری چندگانه، شکایت مردم علیه اعمال مفسدانه را با دلیل و مدرک ثابت خواهد کرد. دسترسی به اطلاعات مربوط به اداره کشور به افراد این امکان را می‌دهد تا بتوانند حقوق سیاسی و مدنی خود را در فرایندهای رأی‌گیری محقق نموده، بر کیفیت هزینه‌های دولتی نظارت داشته و از دولت انتظار پاسخ‌گویی داشته باشند. «آکوین و دیرنزو» (Aucoin, 2000) و (Direnzio, 2007) اثبات نمودند دولت الکترونیک می‌تواند پلی میان مقامات دولتی و شهروندان باشد و منجر به افزایش اعتماد میان آن‌ها و پاسخ‌گویی بیشتر مسئولین گردد.

- قرار دادن سیستم شکایات مردمی در پورتال دولت الکترونیک که سبب افزایش کیفیت خدمات عمومی می‌شود. بهبود این بخش منجر به افزایش اعتماد مردم به دولت می‌شود و می‌تواند باعث کاهش فساد گردد. شکایات مردمی می‌توانند موقعیت ارزنده‌ای برای دریافت بازخورد از شهروندان و شناسایی بخش‌هایی گردد که نیازمند بهبود قوانین و خدمات هستند. رسیدگی به شکایات به قلب دولت الکترونیک تبدیل می‌شود، هر سازمانی باید بخشی را در سیستم خود به این امر اختصاص دهد که نیازهای مشتریان در آن گنجانده شده باشد. مجاری شکایات باید به وضوح برای مردم و کارمندان مشخص گردد. مردم با استفاده از این مجاری می‌توانند از نحوه اجرا و ارائه یک قانون یا خدمات شکایت نموده یا هرگونه رفتار فاسدانه را گزارش نمایند.

- قوانین و فرایندهای تسهیل‌کننده و طراحی مجدد سیستم‌ها و روندها، این امر باعث می‌شود تا

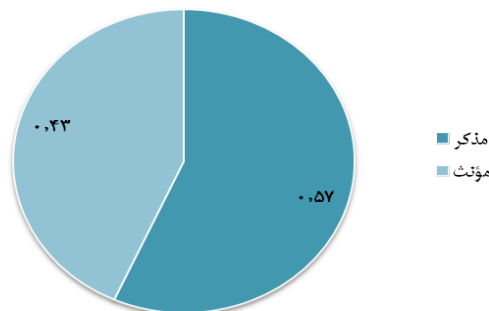
شهروندان درک بهتری از عملکرد سیستم‌های دولتی داشته باشند. به گفته «کلیگارد» (Kligaard, 1988) فریب دادن عموم مردم برای مقامات دولتی دشوار می‌شود، زیرا قوانین و فرایندهای سامانه‌ها ساده شده و به صورت برخط در معرض دید عموم است.

– کاهش قدرت سوءاستفاده در دولت الکترونیک به معنای توزیع قدرت و مسئولیت‌ها و واگذاری آن به سطوح پایین‌تر اجرایی است. نبود این شرایط، ساختارهای دولتی را در برابر انتفاع و سوءاستفاده از قدرت دولتی با هدف شخصی آسیب‌پذیر می‌سازد (Martha, 2010). همچنین کاهش قدرت انحصار به معنای ایجاد رقابت می‌شود، به گونه‌ای که تمامی قراردادهای برنامه‌های دولتی به صورت برخط عرضه شده و طرح‌ها، قیمت‌ها و برندگان برای عموم مشهود می‌گردند.

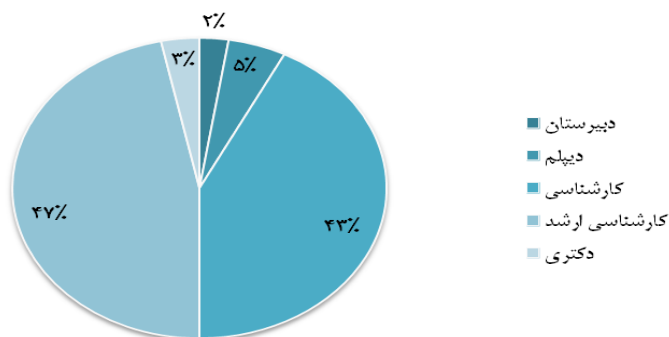
۴- روش‌شناسی

برای تعیین هدف این مقاله، محقق از پرسشنامه استفاده می‌کند. برای این منظور از یک پرسشنامه ۸ موردی استفاده شد و از پاسخ‌دهندگان خواسته شد که با استفاده از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت و گزینه‌های طبقه‌بندی شده از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق، به این متغیرها امتیاز دهند. در ابتدا ثبات داخلی هر مورد با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شد. عدد آلفای کرونباخ برای هر ۸ مورد برابر با ۰/۸۹۲ بود که عدد بسیار خوبی است. پرسشنامه در میان ۱۲۰ شهروندی که از خدمات بخش دولتی استفاده می‌کردند توزیع شد. پاسخ‌دهندگان با استفاده از تکنیک نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب شدند. هر ۱۲۰ شرکت‌کننده پرسشنامه را برگرداندند. ۴۳/۳ درصد شرکت‌کنندگان زن (n=52) و ۵۶/۷ درصد مرد بودند (n=68).

نتایج تحقیق درباره تحصیلات دانشگاهی نشان داد که تقریباً ۴۶/۷ درصد از پاسخ‌دهندگان (n=56) دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۴۲/۵ درصد (n=51) دارای درجه کارشناسی، ۵ درصد (n=6) دارای مدرک دیپلم، ۳/۳ درصد (n=4) دارای درجه دکتری و تنها ۲/۵ درصد (n=3) دارای تحصیلات زیر دیپلم بودند.



شکل ۲- توزیع نمونه طبق جنسیت



شکل ۳- توزیع جمعیت براساس تحصیلات دانشگاهی

۵- بحث

۱-۵- آزمون فرضیه

فرضیه ۱: از دیدگاه شهروندان، استفاده بیشتر از دولت الکترونیک باعث کاهش چشم گیر فساد در بخش دولتی در یمن می شود.

با در نظر گرفتن آمارها و میانگین $3/6479$ و انحراف Std $0/90531$ ، بیشتر شرکت کنندگان (۷۳ درصد) معتقدند که دولت الکترونیک به طرز چشم گیری فساد را در بخش دولتی کاهش می دهد. بنابراین فرضیه ۱ قابل قبول بود.

در حقیقت کارمندان بخش دولتی در یمن رابطه منفی میان دولت الکترونیک و فساد را تأیید می کنند (Alhammedi, 2018). در همین راستا اجماع بیشتری میان دیدگاه مردم و دیدگاه کارمندان درباره کاهش فساد توسط دولت الکترونیک در بخش دولتی یمن وجود دارد.

جدول ۱- میانگین و خطای Std

میانگین و انحراف STD					
درصد	میانگین خطای STD	انحراف STD	میانگین	N	
۷۳٪	۰/۰۸۲۶۴	۰/۹۰۵۳۱	۳/۶۴۷۹	۱۲۰	مبارزه با فساد با دولت الکترونیک (دیدگاه شهروندان)

خلاصه ای از نتایج ارائه شده در جدول ۲ به شرح زیر است:

- بیشتر مردم (۶۱/۷ درصد) با این مسئله موافق بودند که دولت الکترونیک با میانگین عددی $3/75$ باعث کاهش ارائه خدمات در قبال دریافت رشوه در بخش دولتی شده است.
- ۶۱/۷ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی $4/57$ نشان دادند که استفاده از دولت

الکترونیک می تواند به کاهش دریافت رشوه و هدیه از کاربران خدمات عمومی در بخش دولتی کمک کند.

- ۷۰/۸ درصد با میانگین عددی ۳/۷۵ با این مسئله موافق بودند که استفاده از دولت الکترونیک سبب کاهش رشوه دهی کاربران خدمات عمومی در بخش دولتی می شود.

- ۷۰/۸ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی ۳/۸۱ اذعان داشتند که استفاده از دولت الکترونیک باعث محدود شدن استفاده از جایگاه کاری در ادارات دولتی با اهداف شخصی می شود.

- ۶۹/۲ درصد از این گروه با میانگین عددی ۳/۷۳ عنوان داشتند که با احترام گذاشتن کارکنان به قوانین و مقررات در سازمان های دولتی، توانسته اند از مزیت دولت الکترونیک استفاده کنند.

- ۶۴/۲ درصد از شهروندان در این گروه با میانگین عددی ۳/۳۶ معتقدند که دولت الکترونیک باعث کاهش هرج و مرج و تعصب گرایی فردی یا گروهی در سازمان های دولتی می شود.

- طبق توافق ۶۶/۷ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی ۳/۷۴، دولت الکترونیک باعث کاهش سوء استفاده شهروندان و نابرابری در بخش دولتی شده است.

جدول ۲- توزیع و میانگین مرتبط برای تأثیر دولت الکترونیک بر کاهش فساد در بخش دولتی یمن (n=120)

میانگین ها							
مسیر	میانگین	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	دولت الکترونیک
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
		%	%	%	%	%	
مثبت		۳۶	۳۸	۱۳	۲۸	۵	۱- دولت الکترونیک به کاهش انجام کار در قبال پرداخت رشوه در سازمان ها کمک کرده است.
	۳/۶۰	%۳۰	%۳۱/۷	%۱۰	%۲۳/۳	%۴/۲	
مثبت	۳/۵۷	۳۳	۴۱	۱۲	۲۹	۵	۲- دولت الکترونیک به کاهش تقاضا برای دریافت هدیه از سمت مشتریان خدمات دولتی در سازمان ها کمک کرده است.
		%۲۷/۵	%۳۴/۲	%۱۰	%۲۴/۲	%۴/۲	
مثبت	۳/۷۵	۳۳	۵۲	۱۲	۱۸	۵	۳- دولت الکترونیک به کاهش رشوه توسط اشخاص دریافت کننده خدمات دولتی در سازمان ها کمک کرده است.
		%۲۷/۵	%۴۳/۳	%۱۰	%۱۵	%۴/۲	

میانگین‌ها							
مسیر	میانگین	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	دولت الکترونیک
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
		%	%	%	%	%	
مثبت	۳/۸۱	۳۹	۴۶	۱۲	۱۹	۴	۴- دولت الکترونیک به کاهش استفاده از جایگاه کاری برای رسیدن به اهداف شخصی در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۳۲/۵	%۳۸/۳	%۱۰	%۱۵/۸	%۳/۳	
مثبت	۳/۷۳	۳۲	۵۱	۱۳	۲۰	۴	۵- دولت الکترونیک به افزایش احترام به قانون و مقررات در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۲۶/۷	%۴۲/۵	%۱۰/۸	%۱۶/۷	%۳/۳	
مثبت		۳۲	۴۵	۱۶	۲۰	۷	۶- دولت الکترونیک به کاهش هرج و مرج و تعصب به اشخاص و گروه‌ها در سازمان‌ها کمک کرده است.
	۳/۶۳	%۲۶/۷	%۳۷/۵	%۱۳/۳	%۱۶/۷	%۵/۸	
مثبت		۳۶	۴۴	۲۰	۱۳	۷	۷- دولت الکترونیک به کاهش سوءاستفاده اشخاص و نابرابری میان آن‌ها در سازمان‌ها کمک کرده است.
	۳/۷۴	%۳۰	%۳۶/۷	%۱۶/۷	%۱۰/۸	%۵/۸	
مثبت	۳/۳۷	۲۶	۳۹	۱۹	۲۵	۱۱	۸- دولت الکترونیک به کاهش تقاضای رشوه در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۲۱/۷	%۳۳/۵	%۱۵/۸	%۲۰/۸	%۹/۲	

۶- نتیجه‌گیری

مبارزه با فساد در کشورهای مختلف بدون در نظر گرفتن شکل‌های متفاوت اجرایی، بسیار دشوار است. دولت الکترونیک به همه جنبه‌ها توجه داشته و در بسیاری از موارد باعث حذف یا کاهش فساد در ارائه خدمات دولتی شده است. به علاوه، تمرکز بر روی نقش دولت الکترونیک در مبارزه با فساد در حال حاضر توجه بسیاری را در کشورهای مختلف به خود جلب کرده است که این امر منجر به ترویج حکمرانی خوب کشور و مسئولیت‌های اجتماعی می‌شود. با این همه دولت الکترونیک پایان فساد را تضمین نمی‌کند. هدف از این تحقیق بررسی نقش دولت الکترونیک در مبارزه علیه فساد در بخش دولتی در یمن از دیدگاه شهروندان بوده است.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل در این مقاله، می‌توان نتیجه گرفت که دولت الکترونیک نقش

مهمی در مبارزه با فساد اجرایی در بخش دولتی یمن دارد. این تحقیق همچنین توجه مجریان دولتی، قانون‌گذاران و سیاست‌مداران را به سمت سودمندی خدمات دولتی برخط و تأثیر آن بروی عدم هدر رفت پول‌های هنگفتی جلب می‌کند که به‌خاطر فعالیت‌های مفسدانه در مؤسسات دولتی از بین می‌روند. براساس یافته‌ها مشخص گردید که فناوری ارتباطات و اطلاعات در قالب دولت الکترونیک، نشان‌دهنده نگاهی اجمالی از قدرت فناوری ارتباطات و اطلاعات در کشورهای در حال توسعه برای کاهش فساد و ایجاد شفافیت بیشتر است.

مسلماً شرایط اجرای موفقیت‌آمیز دولت الکترونیک به‌عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد در یمن نیازمند تعهد رهبران، محیط قانونی و رشد بخش فناوری ارتباطات و اطلاعات است. بدون این عوامل ایجاد خدمات جامع دولت الکترونیک غیرممکن خواهد بود. گرچه بیشتر شرکت‌کنندگان در پرسشنامه معتقدند که سازمان‌های آن‌ها دارای شبکه‌ای مدرن از ارتباطات و فناوری اطلاعات (ICT) هستند اما هنوز بهره‌برداری مناسبی از این ابزار برای مبارزه با فساد صورت نگرفته است. همچنین قوانین و مقررات پیشرفته‌ای برای تسهیل فرایندها و فراهم نمودن نیازهای کار الکترونیک در شبکه‌های اینترنتی در بخش دولتی وجود ندارد. در واقع بخش دولتی در یمن تلاش کافی و کامل برای مبارزه با فساد از طریق دولت الکترونیک نمی‌کند.

References

- 1- Al-eryani, A. Rashed, A.: The Impact of the culture on the e-readiness for e-government in developing countries (Yemen). The 13International Arabic Conference of Information Technology ACIT <2012 Dec. 10 -13 Jordan. (2012). <http://www.acit2k.org/ACIT/2012Proceedings/2196.pdf>
- 2- Alhammadi, I. Alhadramy, A.: The Role of E-government in Combating Corruption in the Public Sector in Yemen' Saba Journal of Information Technology and Networking (SJITN), Vol. 6 no 1(2018). http://sabauni.net/ojs/index.php/SJITN/article/view/95/pdf_37.
- 3- Andersen, T.: E-government as an anti-corruption strategy", Information Economics and Policy vol. 21, no. 3, p.201_210 (2009)
- 4- Aucoin, P. and R. Heintzman.: The dialectics of accountability for performance in public management reform. International Review of Administrative Sciences, 66: 45 - 55, (2000).
- 5- Bhatnagar, S.: Transparency and Corruption: Does E-Government Help?" DRAFT Paper prepared for the compilation of CHRI 2003 Report Open Sesame: looking for the Right to Information in the Commonwealth, Commonwealth Human Rights Initiative, 2003.
- 6- Cette, Gilbert et al.: ICT Diffusion and Potential Output Growth. Banque de France. (2004).
- 7- DiRenzio et al.: Corruption and the Role of Information. Journal of International Business Studies, Vol. 38, No. 2 (Mar. 2007), pp. 320_332.
- 8- Eggleston. K. R. Jensen, and Zeckhauser, R. Information and Communication Technologies, Markets, and Economic Development. In the Global Information Technology Report: Readiness for the Networked World (2002).
- 9- Glenn E. Robinson, Oliver Wilcox, Stephen Carpenter, and Abdul Ghani Al-Iryani.: YEMEN CORRUPTION ASSESSMENT. USAID REPORT. September, 25, p 7, 8. Sana'a Yemen (2006).
- 10- Haque, M.S.: E-governance in India: its impacts on relations among citizens, politicians and public servants. International Review of Administrative Sciences vol. 68, n. 2: 231_250 (2002).
- 11- Jamil, A.: Corruption Patterns and mechanisms to combat it in government sectors in the Republic of Yemen, unpublished Ph.D dissertation, Naif Arab University, Riyadh, Saudi kingdom (2013).

- 12- Karv, J. E-Government and its ability to reduce corruption - The case of Estonia. Department of Political Science, Lund University, Sweden. (2015).
- 13- Kaur, S.:E-Governance:Combating Corruption Strategy', Vol. 6, Issue 3, IJCST. (2015).
- 14- Kim, S. Hyun, J. K. Heejin, L.: An institutional analysis of an e-government system for anti-corruption: The case of OPEN", Government Information Quarterly vol. 26, no. 1, p.42_50 (2009)
- 15- Kirkman, G. S. Cornelius P. K. Sachs I. D. Schwab K.: The Global Information Technology Report 20012002-: Readiness for the Networked World, New York: Oxford University Press, 2002.
- 16- Klitgaard, R.:Controlling Corruption» Berkeley and Los Angeles: University of California Press: USA. (1988a).
- 17- Martha, García-Murillo.:Do e-government initiatives reduce corruption? Jr. Camilo Carrillo 114, Jesús María, Lima, Perú. (2010).
- 18- Mauro, Paolo: The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure: a cross-country analysis. In Kimberly Ann Elliott (ed.) Corruption and the Global Economy, Washington DC. (1997): Institute for International Economics: 83–108.
- 19- Miles, P.: Globalisation-Economic Growth and Development and Development Indicators. Planet Papers... (2001).
- 20- Norris, P. and Zinnbauer, D.: Giving voice to the voiceless: good governance, human development and mass communications. Human Development Report Office Occasional Paper, Background paper for Human Development Report (UNDP), (2002). pp: 1–44.
- 21- Nye, Joseph Samuel, Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis, The American Political Science Review vol. 61, no. 2, p. 417_427 (1967).
- 22- Shim, D. C. Eom, T. H.: E-government and anti-corruption: Empirical analysis of international data. International Journal of Public Administration, 31, -298_316 (2008).
- 23- Silcock, Rachel.: What is e-government? Parliamentary Affairs, 5488101-Retrieved (2001).
- 24- Tanzi, Vito: Corruption around the World: causes, consequences, scope and cures. IMF Staff Papers, 45 (4) December (1998). International Monetary Fund: 559_594,

- 25- Transparency International: Global Corruption Report 2009: Corruption and the private sector. Global Corruption Report published 14 September 2009. Available on https://www.transparency.org/whatwedo/publication/global_corruption_report_2009
- 26- UN.: E-government development index (EGDI). UN e-government Survey. (2016) Available on <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/190-Yemen>
- 27- United Nations Development Programme... Making New Technologies Work for Human Development, New York: UNDP, 2006
- 28- Von Haldenwang, Christian: Electronic Government (E-Government) and Development. The European Journal of Development Research vol. 16, p. 417_432 (2004)
- 29- World Bank.: Introduction to e-Government. The World Bank e-Government Practice Group. Retrieved 31 March 2010.